

latban rajzoltunk. Az előadás utáni találkozón pedig felelevenítettük a jeleneteket és arról beszélgettünk, hogy ki hogyan értelmezte őket.

Pár hónappal később az iskola kérésére kipróbáltuk a theARTo első fázisát. A gyerekek kiscsoportokban szavakat kaptak, három-négy alkalommal találkoztunk próbálni. Először közösen megfejtettük a szavakat (mit jelent számukra a „felnőtt”, az „álmom”, a „szabadság”, a „tenger” stb.), majd ezeket az értelmezéseket felhasználva elkészültek a rövid, pár mondatos, egy-egy helyzetet tartalmazó jelenetek. Az „előadást” a színházban tartottuk a szülők és a tanárok részvételével. Ebben a munkafolyamatban sem a színészkedés volt a fontos, inkább az, hogy szavak kapcsán bizonyos jelenségekről, problémákról gondolkozzunk. A tanárok és szülők számára pedig fontos visszajelzés volt, hogy mit gondolnak a gyerekek például a „család” fogalmáról, vagy arról, hogy „félelem”?

(A két osztállyal idén egész éves komplex programba kezdtünk, amely már nem a theARTo-program része, hanem saját tanterv, a színház eszközeivel tanít a körülöttünk levő világról *Találd ki a saját mesédet!* címmel.)

theARTo 3 a MU Színházban

A 2010/2011-es évadban Dražen Šivak a theARTo 3-ról tart workshopot. Havonta konzultációra utazik Budapestre, ekkor találkozik és dolgozik a színészekkel, akik közben önállóan próbálnak. A projektre olyan fiatalokat kerestünk, akik tudnak komplexen gondolkodni, önállóan dolgozni, van pedagógiai érzékük, jól kommunikálnak, és képesek a színházi előadás létrehozása mellett tudományosan is elmélyülni egy-egy témában.

Az előadás tematikailag ugyanis mindig az iskolai tananyaghoz kapcsolódik, vagy prevencióss jellege miatt köthető az oktatáshoz. Konkrét tényanyagot tartalmaz és dolgoz fel színházi formában. Tehát a próbafolyamat első része tulajdonképpen kutatómunka és anyaggyűjtés, melynek során a színészek a témába vágó szakkönyveket olvasnak és szakemberekkel (pszichológus, szociológus, pedagógus, szociális munkás, rendőr, mentálhigiénés szakember) konzultálnak. Ezután kezdődik csak a színházi munka, a dramaturgia és a szerkezet kitalálása, a jelenetek megrendezése és eljátszása.

Az előadás 45 perc hosszúságú (nem lehet hosszabb egy tanóránál) és általában nem színházban, hanem osztályteremben (esetleg speciális helyszínen: kollégiumban, kórházban, otthonban) játsszák. Az előadás során nem használnak semmilyen kelléket, a két színész „önmagaként” van jelen és kommunikál a gyerekekkel, folyamatosan ki-be ugrál a szerepekbe és „civilben” kommentálja a jelenetet. Az előadás nem egy történetet mesél el, hanem sok kis helyzettel az adott probléma okait, megjelenési módjait, megoldási javaslatát mutatja be.

Fontos, hogy az előadás megtekintésével a nézők minél konkrétabb tudáshoz jussanak, de egyszersmind színházi élményben is legyen részük. A jelszó a játékoság, a legfontosabb, hogy a nézők és a színészek is minél jobban érezzék magukat.

Šivak idáig négy előadást készített, ezekből a *Születés* monodrámája, a *Drogok*, a *Matematika* és a *Telekommunikáció* kétszereplős. Legnagyobb sikerét a *Drogok*kal érte el, amelyet Zágráb Város Önkormányzata rendelt meg tőle a *Születés* alapján, és amelyből a rendőrség több száz előadást előre megvett.

A MU Színházban a *Születés* egy Magyarországra és az adott színészre adaptált változata készül el, illetve egy teljesen új kétszereplős előadás *Erőszak* címmel. A bemutatókat tavasszal tartjuk.

Róbert Júlia dramaturg

Hangos életképek az egykori színészvillából

gondolatok színházról, a játékos emberről, az ideális nézőről – a Bajor Gizi Színészmúzeumban

In medias res

Óriási halom ruha a színészmúzeum foglalkoztatójának közepén. Csipkés blúzok, selyemszoknyák, egy komplett Harlequin-ruha csörgősipkával, szmoking kabát, számtalan női kalap – köztük egy méltóságteljes cylinder –, fél pár szarvasbőr kesztyű, egy rózsaszínű, méretes fűző, színes legyezők. A kupac tetején ágaskodik egy félig nyitott, hófehér, csipkés napernyő.

Az iskolások csoportja épp távozóban. Többségük a jelmezektől immár megszabadulva civil kabátjába bújik. A nevelők hálás búcsúszavaitól övezve a múzeumpedagógus kissé ziláltan, két kupac női kalap tövében bágyadtan int búcsút a kis csapatnak, miközben egy hosszú asztal alól édes pofika mosolyog kifelé.

Fején egy tollas kalap, hosszú selyemruhában araszolgat négykézláb tovább, hangos „Még maradni szeretnék!” kiáltásokkal.

Végre sikerül kicsalogatni rejtekhelyéről, egy „bajorgizis” képeslappal lecsillapítva csatlakozik a többiekhez. „Viszont-látásra” – csendül föl. Snitt!

„Csak játszunk!”

Sokat töprengtem azon, hogy is kellene a múzeumban folyó színházpedagógiai munkáról mesélni. Milyen kulcsszavak azok, amelyekre fölfűzhetem gondolataimat. Végül ráleltem a két bűvös szóra: játék és humor! Tudom, tudom, ezzel nem én találtam föl a spanyolviaszt. Viszont azt is megtapasztaltam a hosszú évek alatt, hogy e szavakkal milyen könnyen dobálózik mindenki, ám használni a mindennapokban, bebelopni egy foglalkozás gyakorlatai, feladatai közé csöppet sem könnyű dolog. Hiszek a homo ludens erejében, hiszek abban, hogy mi emberek a Föld nevű bolygón a „játékos ember” fajtát képviseljük. Fontos lenne, hogy ne vegyük magunkat mindig olyan halálosan komolyan. A gyerekek értik ezt, mély, ösztönös bölcsességgel. Milyen kár, hogy az iskola mint társas lényé formálódásunk legfőbb színtere szép lassan kioltja mindannyiunkból ezt az ősi tudást, képességet.

A számtalan színházi anekdota közül egy különösen ide kívánczik. Darvas Iván emlékei között olvastam a közelmúltban.

Egyszer a Nemzetiben a Szent Johanna próbáján a nézőtéri büfé felől kitarató kopácsolás hallatszott. Az egyik főszereplő – személyét diszkréten (Darvas is így tette) monogramjával jelöljük – B. L. idegrohamában kijelentette, hogy ilyen körülmények között képtelen alkotni, koncentrálni. Kiderült, hogy a kopácsolás, e nyomós érv ennek ellenére sem fog megszűnni, mert a munkásoknak az esti előadásra el kell készülniük a feladatukkal. Akkor Major Tamás – a darab rendezője – rezignált bölcsességgel megjegyezte: „Ugyan Lalám, legyél már kicsit belátóbb! Hisz ők dolgoznak, mi meg csak játszunk!”

(Darvas Iván: Lábjegyzetek. Európa, 2001)

Csak játék! Hát igen. Bár ezt is lehet halálosan komolyan üzni. Erről a színészek tudnának mit mesélni. Mindenesetre a fenti gondolat szellemében fő feladatomnak tekintem, hogy színház ihlette múzeumi tereinket fölkínáljam a hozzánk látogató gyerekeknek, fiataloknak a közös játéokra. A fölszabadító, érdek nélküli, összekovácsoló, nevetésre ingerlő együttlétre.

Múzeumi programjainkat is ezek szerint igyekszem összeállítani.

Versenyben, játékban

Az utóbbi időben rendszeressé vált, hogy bizonyos foglalkozásokhoz a színházi vetélkedő kínál keretet. Ezt a formát főként a középiskolás korosztály esetében alkalmazzuk, bár több 8. osztályos csoporttal is játszottuk már. Sok új ismeretet lehet belecsempészni egy-egy feladatba.

Álljon itt egy komplett feladatsor!

I. Villámkérdések a színházmúzeum történetéről, a színházról

(A példa kedvéért: Miért épp Bajor Giziről nevezték el a múzeumot? Miként kapcsolódik a múzeum történetéhez Gobbi Hilda alakja? Mi a cvikker? Ki jelenleg a Nemzeti Színház igazgatója? Mi a foglalkozása Ascher Tamásnak? Tippeljétek meg, hány darabos a múzeum fotógyűjteménye? – a kérdések sora ezernyi irányt vehet.)

II. Színházi olvasópróba

(Shakespeare: *Makrancos Kata* című darabjából rövid részletet kapnak a kezükbe a gyerekek. Rövid felkészülés után felolvassák a kijelölt szereplők. Minél élethűbb, színpadiasabb a produkció, annál több pontot ér. Itt jegyzem meg, hogy a kísérő tanárok is részesei a játéknak – csapattagként vagy zsűriként.)

III. Részletek Kornis Mihály: Színházi dolgok című könyvéből – szócikkek megfejtése

Kornisnak ez a könyve egyfajta alapmű múzeumpedagógiai tevékenységünkhöz. Rendhagyó színházi lexikon, az író személyes színházi tapasztalatainak gyűjteménye sok humorral, itt-ott iróniával.

IV. Karikatúrák színészekről – képfölismerés

Darvas Iván nem csak színészként, de képzőművészként is tehetséges volt. Az intézet birtokában van egy számítógépes grafikával készített színészportré-sorozata. Ebből válogattunk, feladat a

színészeket fölismerni. Egy kivételtől eltekintve valamennyien élnek még. Nagyon tanulságos, hogy mennyire nem ismerik a mai fővárosi középiskolások a köztünk élő színészeket.

V. Kelléktárgyak legszebb pillanatai

Mára elfeledett, rég nem használatos tárgyakat kapnak a csapatok, pl. egy napernyő, egy loryon vagy legyező, egy női kalap. Ezeket kell életre keltetni, és megszemélyesítve őket, monológ formájában mesélni életük kedves pillanatairól.

VI. Készítetek reklámfilmet!

Volt a két háború között egy újság, a minőségi bulvár kategóriájába tartozott (ha ugyan e két szó, hogy minőségi és bulvár egyáltalán megférnek egymás mellett): *Színházi Élet* volt a neve. Fontosnak tartom, hogy tudjanak erről a fiatalok. Az újságból korabeli reklámszövegeket fénymásoltunk ki. E termékeket kell mai szöveggel, modern stílusban kínálni a fogyasztóknak reklámfilm formájában. Lényegre törő, hihetetlenül szellemes, igazi kis műalkotások születnek e feladat során rendszeresen. (Az ehhez hasonló produkciókat rendszerint rögzítjük videón, szép kis gyűjteménye van már a múzeumnak.) Ilyen „ihletadó” termék pl. a Darmol-hashajtó, a Timea szappan, a Herkules gyerekocsi, az Áldás kávépótló, a Hungária fűző stb.

Szokásokról, illemről – időutazással

A hozzánk látogató kisiskolások egyik leginkább kedvelt játékát *Rendhagyó illemtanóra* keretei közé illesztettük. Itt használjuk leggyakrabban azokat a szerepjátékokat, helyzetgyakorlatokat, amelyek a színpadi munka irányába mutatnak. Nagy jelentősége van e foglalkozásokon a jelmezeknek, kellékeknek, apró, jelzésértékű régi tárgyaknak. A program az alábbi kérdések köré épül:

Hogy viselkedett egymással 100 évvel ezelőtt egy férfi és egy nő? Milyen körülmények között ismerkedhettek meg egymással? Milyen illemszabályokat kellett követni pl. vendéglőben, egy bálban vagy színházban? Mindez mennyire változott meg napjainkban?

Egy régi kalap a fejre, legyező a kézbe, és percek alatt átlényegül a személyiség. Izgalmas kaland ez, igen megkapó látni, mennyire bele tudják élni magukat a gyerekek egy első bálozó leány vagy egy tisztes úrihölgy alakjába. Élőképeket alkotunk – mintha fotós előtt állnánk, e szerepeikben sétálnak a kijelölt térben, a többiek kritikus szeme előtt, jeleneteket készítenek előre meghatározott helyszíneken, bizonyos illemszabályokat bemutatandó. Egy lányt és egy fiút kihívunk a képzeletbeli színpadra. A kislány egy legyezővel a kezében rejtjeles üzenetet vált a fiúval, akinek a fejébe keménykalapot nyomunk. Régi illemkódexből kölcsönzött mondatokat és ezeket kísérő mozdulatokat kell a lánynak elmutogatni, a fiú dolga kitalálni, hogy vajon milyen üzenet rejtőzik a leány legyezővel tett mozdulataiban.

Például: A teljesen összezárt legyezőt többször homlokunkhoz érintjük – jelentése: „Gondolataim mindig nálad járnak!”

Mesétől a színpadig

E sorozatunkkal nem titkolt szándékunk, hogy megismertessük a gyerekekkel azt az alkotófolyamatot, amely egy történet színpadra állítását jelenti. Két változatban is kipróbáltuk már. Az egyik egy tanéven átívelő, havonta egy alkalommal megtartott foglalkozás, amely során általában egy népmesét alapul véve, a gyakorlatban követjük végig a színpadra állítás fázisait. Dialógusokat írnak, jelmezeket, díszleteket terveznek, majd el is készítik azokat, szerepeket osztanak, és rövid jelenetekben próbálják ki a karaktereket. A tanév végén egy rövid, látványos bemutatóval zárul az éves munka.

A másik verzió mindössze 2 órás időtartamú és egy alkalomra szól. Előre egyeztetett, még az iskolában elolvasott történetet dolgozunk föl az előbb felsorolt mozzanatok szerint, csak sokkal rövidebben, inkább csak jelzésértékkel.

E program során beszélgetünk a színházi foglalkozásokról, a színészi munka sokszínűségéről, a színpadi szöveg és a színpadi látványelemek jelentőségéről, arról, hogy a színházi próbafolyamat rengeteg ember közös ügye, egy olyan Űgy, amelynek *nemes alázattal* vetik alá magukat mindannyian.

Többnyire kiscsoportos munka folyik, külön dolgoznak a színészi, a képzőművészeti, illetve az írásművészet iránti ambíciókat tápláló gyerekek. E foglalkozások során számtalanszor bebizonyosodott a gyerekek igénye az önálló, kreatív feladatvégzésre, valamint az, hogy milyen magas fokon képesek a szervezett, önálló vagy kisebb csoportokban zajló munkára. Nagyon jó érzés, amikor az ember a segítségnyújtás szándékával sétál közöttük, oda-odahajolva egy kis társasághoz, ám az esetek többségében nincs szükségük a segítségemre.

Színházi előadás – a jelen

Fontos leszögezni, hogy színházi múzeumként felelősségünk nem csak a színházi múlt, a színháztörténet fejezeteinek a fölidezésére terjed ki. Foglalkoznunk kell a jelen színházával, akár egy tegnapi előadás kínálta problémák, kérdések megvitatásával is. E célból rendszeresen szervezünk a középiskolások (ritkábban az általános iskolások) számára színházlátogatásokat, alkalmanként ezekhez kapcsolódó alkotói beszélgetéseket. Indítottunk már sorozatot *Zárt színházak vagy nyitott műhelyek* címmel, amelynek keretében kísérletező, útkereső, a megújítás szándékával alkotó társulatokat mutattunk be a gyerekeknek (KOMÁ, TÁP Színház, Bodó Viktorék, Maladype). Sőt, rendhagyó, beavató jellegű előadásokat hoztunk „házhoz”, azaz a múzeum illetve a Színházi Intézet épületébe.

Rendhagyó irodalomórák és a *Színházi műhelybeszélgetések* keretében olyan író, dramaturgot, színházi embert látunk vendégül, akik a színházi alkotófolyamatban szerepet kapnak. Izgalmas vállalkozásnak bizonyult a *Színházi előadások-rendezői koncepciók* sorozatunk, amelynek során egy-egy dráma különböző színpadi feldolgozásait hasonlítjuk össze. Színházi előadások felvételeiből részleteket vetítünk, rendszerint ugyanazt a jelenetet minden előadás esetében, s a feldolgozás különbségeit vetjük össze. Állandó segítő társunk, a program vezetője Nánay István tanár úr.

Összegzésképp elmondható, nem kisebb feladatra vállalkozunk, minthogy az érdeklődő gyerekekből értő, érzékeny közönséget neveljünk azzal, hogy, kicsit a produkció mögé nézünk, hogy bevonjuk őket a színházi alkotófolyamat egy-egy fázisába, hogy az alkotókkal beszélgetünk, de azzal is, hogy nagy színész-egyéniségeket mutatunk meg emberközelből a számukra.

„Autogramokat a művészbjárnál adok.” Szebényi Ágnes felvétele

Kézművesség a színház jegyében

Egy múzeum ideális közege lehet az elmélyülést igénylő kézműveskedésnek is. A színészmúzeum az évek alatt kidolgozott, speciálisan színházhoz kapcsolódó kínálatában egyaránt helyet kapnak különböző bábtechnikájú bábok, színházi kellékek (ékszer, pergamen, legyező), papírszínház, öltöztető babák, jelmeztervek készítése.

Képzőművészet (és társművészetek) meg a színház/múzeum

Időszaki kiállításainkhoz kapcsolódóan rendszeresen hirdetünk rajzpályázatokat. A Bartók-év kapcsán a Balázs Béla-féle *A fából faragott királyfi*-szöveghez kellett a gyerekeknek látványterveket készíteniük. A *Színésznők kalapban* című kiállításunkhoz különleges kalapokat, fejfedőket terveztek a vállalkozó kedvű kis alkotók. Hirdettünk versenyt Nemes Nagy Ágnes *Bors néni*-jének, illetve Weöres Sándor-versek képi megjelenítésére. Az elmúlt évek legszebb alkotásaiból 2009 tavaszán – a Budapest Tavasz Fesztivál keretében – nagyszabású kiállítást rendeztünk a Bajor Gizi Színészmúzeumban. E nap érdekes kísérlete volt, hogy a Kolibri Színház Novák János zenei bravúrával sikerre vitt darabja, a Bors néni ihlette képzőművészeti műhely alakult a délelőtt folyamán, és 4. osztályos gyerekek közösen terveztek és festették meg az előadás figuráit, életnagyságú alakjukban. E programot Szabics Ágnes vezette. Ez az „akció” lényegében a társművészetek felé történő nyitás első megnyilvánulása volt. E kezdeményezéssel egy új elemet szeretnénk beemelni a múzeumpedagógiai programjaink közé, nevezetesen a színház és a társművészetek kapcsolatát vizsgáló foglalkozásokat.

Új távlatok – TÁMOP

A 2009/2010-es tanév során kipróbáltuk az első TÁMOP-pályázat kínálatát lehetőségeket. Múzeumi órákat, a kiállításainkhoz kapcsolódó ún. tematikus foglalkozásokat tartottunk, és végre kipróbálhattuk, hogy milyen a múzeum tereiben, kertjében egy napközis tábor lebonyolítani 15 igazi gézengúzzal – immár tanári felügyelet nélkül.

Ha lesz folytatás, amiben nagyon bízom, akkor a színház és a társművészetek kapcsolata kerül terítékre projektnapok, színházi vetélkedők és egy jelmeztörténeti szakkör foglalkozásai során. E programokat úgy állítottuk össze, hogy egy-egy színházi jellegű produkciót alapul véve kiruccanást teszünk zenei, képzőművészeti területre, illetve a színpadi mozgás területére is.

Nagy kihívás a fenti programokra megnyerni magunknak iskolákat, tanárokat, tanítókat. Egy mondat erejéig szólni kell róluk, hisz nélkülük a gyerekek sem jönnek. Hálás vagyok minden pedagógusnak, aki veszi a fáradságot és megszervez egy iskolán kívüli programot, legyen az múzeum-, illetve színházlátogatás, vagy egy beszélgetés iskolán kívüli helyszínen. Miért vállalkoznak erre? Talán mert ők is szeretnek játszani. Talán mert az iskola falain belül ők sem tudnak annyira föl szabadultak lenni.

Nem marad más hátra, minthogy félretegyük a gondokat, játékra föl! Könnyedén, szabadon – mint a gyerekek!

Ehhez kívánok mindannyiunknak kitartást és sok bátorságot!

Szebényi Ágnes múzeumpedagógus

Rendhagyóra

Békés Megyei Jókai Színház

A Rendhagyóra a Békés Megyei Jókai Színház saját fejlesztésű programja, amellyel az első lépéseket szeretné megtenni és megtetni – a leendő közönsége felé és velük együtt az irodalom irányába.

Mindannyian tudjuk, hogy az első benyomás a legfontosabb. A Rendhagyóra nem akar más lenni, mint egy igazi „antré”, amely megalapozhatja egymás felé a hosszú távú bizalmat. A Rendhagyóra a belépő-szintű modell a palettán, amelynek az értékeit nem a cizelláltsága, hanem az élményszerűsége adja, mert valahol el kell kezdeni a barátkozást az irodalommal. Is.

Mindannyian láttak-láttunk már rendhagyó irodalomórát, amikor a színész bácsi-néni elment az iskolába, elszavalt pár verset – rosszabb esetben gitározott is hozzá –, a gyerekek pedig a negyvenöt perc kulturálódás után kicsit összezavarodva iszogatták az iskolatejet egy pillanatig, mielőtt kiszállt a fejükől az intermezzo.

A Rendhagyóra minden, csak nem ez. Greifenstein János rendező-kommunikációs tréner – Fekete Péter színidirektor kérésére – dolgozta ki Csikós Ildikó dramaturggal a Rendhagyórák tematikáját. A program alapjaként egy elég megdöbbentő statisztikával rukkoltak elő. Csak két kiragadott tény: A tanulók száma-